

УДК 159.9

Луцик О.О.

Формування екологічної свідомості учнів на «Уроках для сталого розвитку»

Анотація. Аналізуючи різноманітні точки зору вчених на проблему екологічної освіти, автор обґрунтовує думку про доцільність курсу «Уроки для сталого розвитку», який сприяє свідомому ставленню учнів до оточуючого середовища, формує екоцентричний тип поведінки.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічна свідомість, сталий розвиток, екоцентричний тип поведінки.

Луцук О.А. Формирование экологического сознания учащихся на «Уроках для устойчивого развития»

Аннотация. Анализируя разнообразные точки зрения ученых на проблему экологического образования, автор обосновывает идею целесообразности курса «Уроки для устойчивого развития», способствующего сознательному отношению учащихся к окружающей среде, формирующего эгоцентричный тип поведения.

Ключевые слова: экологическое образование, экологическое сознание, устойчивое развитие, эгоцентричный тип поведения.

O.O.Lutsyk. Forming the environmental consciousness of students on «Lessons for sustainable development»

Summary. Analyzing the scientists' various points of view on the issue of environmental education, the author proves the expediency of the course "Lessons for Sustainable Development" which contributes to students' conscious attitude to the environment, creates ecocentric type of behavior.

Keywords: environmental education, environmental consciousness, sustainable development, ecocentric type of behavior.

Постановка проблеми. Глобальне поширення екологічних криз, значущих техногенних катастроф у сучасному світі вимагають переосмислення основних тенденцій виховання особистості, здатної свідомо встановлювати гармонійні взаємовідносини в системі «людина – природа». Завданнями Національної доктрини розвитку освіти у ХХІ столітті, Концепції екологічної освіти України передбачено формування екологічно доцільної поведінки школярів; важливого значення при цьому набуває питання формування екологічної свідомості учнів.

Аналіз досліджень із даної проблеми. Проблема екологічної культури особистості у системі психолого-педагогічних досліджень не нова. Ставлення людини до природи аналізувалося у працях Б.Г.Ананьєва, М.Я.Басова, В.М.Бехтерева, А.Ф.Лазурського, Б.Ф.Ломова, С.Л.Рубінштейна та інших знаних науковців. Проте за останні роки кількість вчених, які приділяють увагу проблемам екологічної освіти і виховання, значно збільшилася. Ними досліджувалися різні аспекти даного проблемного поля: значну увагу

педагогічному аспекту взаємодії людини і природи приділено у працях І.Д.Зверева (мета, завдання і принципи екологічної освіти), О.М.Захлебного (екологічна освіта у школі), І.Т.Суравегіної, Є.М.Кудрявцевої (теорія і практика відповідального ставлення до природи), О.С.Сластьоніна (екологічна підготовка майбутнього учителя). Ідеї неперервної екологічної освіти розвиваються у роботах вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів, таких як В.В.Вербицький, Е.В.Гірусов, М.І.Дробноход, І.А.Зязюн, В.С.Крисаченко, Б.Т.Лихачов, М.М.Моїсеєв, Н.Г.Ничкало, Г.П.Пустовіт, Н.Ф.Реймерс, В.В.Рибалко та ін. Вони акцентують увагу на необхідності змін в екологічній освіті та вихованні, що відповідали б закономірностям розвитку екологічної свідомості школярів [6, с.28]. Так, зокрема, на думку І.Д.Зверева, В.Ф.Панова, проблема формування нового типу екологічної свідомості потребує нової парадигми екологічної освіти, що спиратиметься на відповідну екологічну базу. Автори зазначають, що суттєвим компонентом екологічної свідомості є інтелектуальна діяльність, яка гарантує гуманну і науково-обґрунтовану взаємодію із природою [1, с.31].

Аналіз психологічної літератури засвідчує, що екологічна свідомість, її типи, види та форми були предметом вивчення в працях В.Й.Бочелюка, С.Д.Дерябо, А.М.Львовчкіної, В.О.Скребця, Ю.М.Швалба та інших. Психологи В.А.Ясвін та С.Д.Дерябо під екологічною свідомістю розуміють низку екологічних уявлень про взаємодію людини й природи. Така взаємодія визначається, передусім, сукупністю ставлень до навколишнього середовища [3].

А.М.Львовчкіна розрізняє три компоненти в структурі екологічної свідомості: когнітивний компонент, що забезпечує психічне відображення природного, соціального, штучного та внутрішнього середовища; емотивний компонент, що виявляє ставлення людини до цього середовища; конативний (поведінковий) компонент (саморефлексія та саморегуляція в навколишньому середовищі), що означає стратегії й технології взаємодії людини і природи [5].

Представлена структура охоплює основні сфери особистості – пізнавальну, емоційну та мотиваційно-вольову, що свідчить про значний вплив екологічної свідомості на реальну поведінку людини в навколишньому середовищі.

Згідно із концепцією С. Д. Дерябо і В. А. Ясвіна, психологічна свідомість включає такі структурні компоненти:

- систему екологічних знань та уявлень (як індивідуальних, так і групових) про взаємозв'язки в системі «Людина – Природа» і в самій природі;
- суб'єктивне (індивідуальне) ставлення до природи;
- життєві цінності етичного плану, які спонукають до розвитку цінностей екологорієнтованих;
- стратегії та технології взаємодії з природою [4].

Таким чином, виділені у цій структурі компоненти теж стосуються основних особистісних сфер людини: знання та уявлення становлять когнітивний аспект, тоді як ставлення є стрижнем емоційного аспекту, а цінності і реальні поведінкові прояви є вираженням мотиваційного компонента. В.А.Ясвін та

С.Д.Дерябо зазначають, що складові структури екологічної свідомості визначають стратегію взаємодії з природою [2].

Постановка завдання. Дана стаття є спробою проілюструвати розвивальний потенціал означених досліджень у системі формування екологічної свідомості учнів у закладах освіти.

Викладення основного матеріалу. Широкі можливості для формування екологічної свідомості школярів надає курс «Уроки для сталого розвитку», спрямований на реалізацію у навчально-виховному процесі основних принципів стійкого розвитку людства – забезпечення діалектичного взаємозв'язку між поведінкою і цінностями особистості.

Досвід викладання цього курсу в Криворізькій загальноосвітній школі № 88 свідчить, що він сприяє формуванню в учнів розуміння необхідності забезпечити сталий розвиток себе, своєї родини, громади, країни та всього людства через зміну власної поведінки та способу життя; сталих, екологічно доцільних звичок і способу повсякденного життя. На когнітивному рівні це досягається шляхом засвоєння учнями знань про сталий розвиток та шляхи його досягнення, усвідомлення ними необхідності збереження глобальної рівноваги та причетності кожного до проблем навколишнього середовища. Розвиток емотивного компонента екологічної свідомості передбачає формування в учнів внутрішньої мотивації до екологічно доцільної діяльності, розумного споживання природних ресурсів, здорового способу життя, розвиток ставлення до екологічних проблем як до особистісно важливих, пов'язаних із власною системою цінностей. Конативна складова екологічної свідомості потребує формування в учнів моделей поведінки та дій, що відповідають потребам сталого розвитку.

Досвід переконує, що гарний результат у формуванні екологічної свідомості учнів дають інноваційні підходи на основі застосування інтерактивних форм і методів: дискусії з нагальних екологічних проблем (наприклад, проблема утилізація відходів), індивідуальні і групові проекти (наприклад, присвячені енергозбереженню), дидактичні ігри (наприклад, засвоєння правил поведінки в природних умовах), моделювання кризових екологічних ситуацій (наприклад, проблема відвалів на Криворіжжі), виконання та захист науково-дослідницьких робіт тощо.

Висновки. Уроки для сталого розвитку мають практичну спрямованість. Знання і вміння, набуті на цих уроках, можуть бути використані учнями при вивченні інших предметів.

Уроки для сталого розвитку сприяють розвитку свідомого ставлення учнів до оточуючого середовища, формують екоцентристський тип поведінки, що сприятиме виживанню людства в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гладков Н. А. Охрана природы : учеб. пособ. для студ. биол. спец. пед. ин-тов / Н. А. Гладков, А. В. Михеев, В. М. Галушин. – Москва : Просвещение, 1975. – 299 с.

2. Дерябо С. Д. Вперед, к природе! : Слагаемые экологического сознания / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. // Экология и жизнь. – 2006. – № 9. – С. 12–15.
3. Дерябо С. Д. Слагаемые экологического сознания / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. // Человек. – 1999. – № 3. – С. 19.
4. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов н/Д : Феникс 1996. – 480 с.
5. Львовичкіна А. М. Основи екологічної психології : навч. посіб. / А. М. Львовичкіна. – Київ : МАУП, 2004. – 136 с.
6. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посіб. / Н. Ф. Яришева. – Київ : «Вища школа», 1993. – 234 с.

УДК 159.9

Макара Л. М.

Особливості екологічного виховання молодших школярів

Анотація. Стаття присвячена особливостям формування екологічної культури школярів початкової школи. Автор наголошує на тому, що навчання екології має бути активним, цікавим, раціональним, наближеним до життя. Окреслює складові екологічної культури молодшого школяра на міжпредметній основі.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, екологічна культура, молодший школяр.

Макара Л. Н. Особенности экологического воспитания младших школьников.

Аннотация. Статья посвящена особенностям формирования экологической культуры учащихся начальной школы. Автор отмечает, что обучение экологии должен быть активным, интересным, рациональным, приближенным к жизни. Определяет составляющие экологической культуры младшего школьника на межпредметной основе.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическое образование, экологическая культура, младший школьник.

L. N. Makara. Features environmental education of primary school children.

Summary. This article is devoted to the peculiarities of formation of ecological culture of pupils of primary school. The author emphasizes that environmental education should be active, interesting, rational, connecting with life. Outlines the components of ecological culture of primary school pupils on intersubject basis.

Keywords: environmental education, ecological culture, younger students

Постановка проблеми. Природне середовище було, є і буде незмінним партнером людини в її повсякденному житті. Ми черпаємо із скриньки природи всі наші багатства. Природа, її краса та велич залишаються нашим головним